

Suomalainen ympäristö- historia – globaali ympäristö- historia

Encountering the Past in Nature: Essays in Environmental History. Edited by Timo Myllyntaus and Mikko Saikku. Athens 2001. Ohio University Press. 184 s.

■ *Encountering the Past in Nature: Essays in Environmental History* ilmestyi vuonna 1999 Helsingin yliopistopainon julkaisemana, ja Ohio University Press on nyt julkaissut esseekokoelmasta uudistetun laitoksen. Tämä heijastaa paitsi kokoelman korkeaa tasoa myös ympäristöhistorian kansainvälistymistä. Ympäristöhistoria on nousemassa tunnustetuksi historian osa-alueeksi molemmin puolin Atlanttia, ja suomalaiset tutkijat ovat tämän kehityksen eturintamassa.

Kokoelman toimittajat Timo Myllyntaus ja Mikko Saikku keskittyvät juuri tähän ympäristöhistorian vakiintumiseen johdantoluvussaan ”Environmental History: A New Discipline with Long Traditions”. Ympäristöhistoria nousi tunnustetuksi tutkimusalaksi Yhdysvalloissa 1960- ja 1970-luvuilla lisääntyneen ympäristötietoisuuden ja akateemisen poikkitieteellisyysnoston myötä. Euroopassa modernin ympäristöhistorian nousua joudut-

tiin kuitenkin odottamaan aina 1990-luvulle asti, jolloin eurooppalaiset tutkijat järjestivät useita alan konferensseja ja julkaisivat monia alan merkkiteoksia. Näistä tunnetuimpia on Clive Pontingin *A Green History of the World* (1992).

Myllyntauksen ja Saikun havainnot ympäristöhistorian kivisestä alkutaipaleesta suomalaisessa tiedeyhteisössä kuvaavat laajemminkin ympäristöhistorioitsijoiden vaikeuksia Euroopassa. Tutkimusala on joko mekanistisesti samaistettu poliittiseen ympäristöaktivismiin tai luokiteltu ohimeneväksi muoti-ilmiöksi. Toisaalta Suomen esimerkki myös tarjoaa toivoa alan tulevaisuudelle Euroopassa. Suomessa on 1990-luvulla valmistunut useita opinnäytetöitä, väitöskirjoja ja tieteellisiä julkaisuja, jotka ovat käsitelleet sekä kotimaan että Afrikan, Aasian, Karibian ja Pohjois-Amerikan ympäristöhistoriaa. *Encountering the Past in Nature* onkin osoitus juuri tästä suomalaisen tutkimuksen monipuolisuudesta ja kansainvälisestä arvostuksesta.

Kokoelmassa on kaksi teoreettista ja kolme lähinnä metsähistoriaan keskittyvää essetä. Ari Aukusti Lehtisen ”Modernization and the Concept of Nature: On the Reproduction of Environmental Stereotypes” pureutuu länsimaiseen luontokäsitykseen. Lehtisen mukaan länsimaisen ihmisen luontosuhde on korostetun kaksijakoinen. Tämä näkyy esimerkiksi kristillisen perinteen ajatuksessa erämaasta toisaalta uhkaavien voimien ja toisaalta vapauden symbolina. Se näkyy myös tieteellisen vallankumouksen synnyttämässä jaos-

sa konkreettiseen, hyväksikäytettävään luontoon ja abstraktiin, ”koskemattomaan” luontoon. Lehtisen mukaan tämä fragmentoinut luontokäsitys on monien historiallisten ja nykyisten ympäristöongelmien taustalla: aktivistit, tutkijat, virkamiehet ja yrittäjät ovat voineet määrittellä luonnon ja ympäristön valikoivasti tarpeidensa mukaan, mikä puolestaan on johtanut jäsentymättömään keskusteluun ja ristiriitaisiin ympäristöpoliittisiin ratkaisuihin. Lehtisen mukaan monet ympäristöaktivistit näkevät luonnon ihmisistä ja kulttuurista erillisenä abstraktiona – listana suojeltavia alueita ja lajeja – ja ovat sitä kautta päätyneet ajamaan ratkaisuja, jotka uhkaavat syrjäyttää luonnosta suoraan toimeentulonsa saavat ihmiset. Tämä näkemys on hyvin lähellä yhdysvaltalaisen ympäristöhistorioitsijan William Crononin esittämiä ajatuksia luontokäsitysten, luonnonsuojelun ja yhteiskuntarakenteiden välisistä monimutkaisista riippuvuussuhteista.

Kokoelman toinen teoreettinen essee on Timo Myllyntauksen ”Environment in Explaining History”. Myllyntaus pyrkii määrittelemään ympäristöhistorian tehtävän identifioimalla alan neljä tutkimuskenttää. Nämä ovat historiallinen ekologia tai historiallisten ekosysteemien rekonstruointi, ympäristön ja ihmisen (erityisesti tuotantojärjestelmien) vuorovaikutuksen tutkiminen, ympäristöpolitiikan analysointi ja ympäristötietoisuuden (tai ympäristön mentaalihistorian) tutkiminen. Ehkä hieman yllättävästi Myllyntaus kuitenkin löytää ympäristöhistorialle omi-

naisimman piirteen sen selitysmalleista. Toisin kuin perinteinen historiantutkimus, ympäristöhistoria käyttää funktionaalisia selitysmalleja esimerkiksi tutkittaessa historiallisten ekosysteemien vuorovaikutusmekanismeja. Toisaalta ihmiskeskeiselle historiantutkimukselle ominaisilla tarkoitushakuisilla selitysmalleilla ei Myllyntauksen mukaan ole tilaa, kun tutkitaan ympäristön roolia historiassa. Valitettavasti tämä ajatus jää vain muutaman hajahuomion varaan.

Kokoelman toisen teeman muodostavat kolme metsähistoriaa käsittelevää tapaustutkimusta. Ismo Björnin ”Life in the Borderland Forest: The Takeover of Nature and its Social Organization in North Karelia” ja Olavi Luukkasen ”The Vanishing and Reappearing Tropical Forest: Forest Management and Land Use in Thailand” muodostavat yllättävän mutta onnistuneen vertailuparin. Molemmilla alueilla on tapahtunut syvällisiä ja peruuttamattomia ympäristömuutoksia, mutta muutosten syyt ovat poikenneet ratkaisevasti toisistaan. Metsäyhtiöt ja muut ulkopuoliset taloudelliset toimijat ovat muuttaneet Pohjois-Karjalan ekosysteemin monin paikoin lähes tunnistamattomaksi viimeisten 250 vuoden aikana. Thaimaan trooppisten metsien tuhoutumiseen 1900-luvulla sen sijaan ovat vaikuttaneet ennen kaikkea poliittiset ja yhteiskunnalliset tekijät, kuten väestönkasvu, muuttoliike ja jatkuva tarve raivata lisää metsiä maanviljelyyn. Ympäristöhistoria on viime vuosina voimakkaasti keskittynyt vertailevaan tutkimukseen, ja

Björnin ja Luukkasen esseet ovat ansiokas lisä tähän virtaukseen.

Mikko Saikun essee ”Home in the Big Forest’: Decline of the Ivory-billed Woodpecker and its Habitat in the United States” on puolestaan erinomainen esimerkki ympäristöhistorian mahdollistamista innovatiivisista lähestymistavoista. Esseen tekee kiinnostavaksi sen monitasoisuus. Saikku aloittaa makrotason analyysillä Yhdysvaltain etelän jokivarzimetsien katoamisesta, mutta siirtyy nopeasti tutkimaan ympäristömuutosten roolia yhden lajin, rämetulikärjen, sukupuuttoon häviämässä. Tämä makro- ja mikrotasojen yhdistäminen mahdollistaa monipuolisen rekonstruktion sukupuuttoon kuoleamisen anatomiasta, jossa monet eri tekijät – talouskasvu, teknologian kehitys, yksilöiden toiminta ja eläinpopulaatioiden geneettiset ja sosiaaliset muutokset – nivoutuvat yhteen. Monitasoinen lähestymistapa johtaa myös ironisiin havaintoihin: ylivoimaisesti suurin osa rämetulikärjistä tuhoutui metsien katoamisen myötä, mutta tärkeää roolia lopullisessa tuhossa näyttelivät innokkaat ornitologit, jotka himoitsivat katoavan lajin yksilöitä kokoelmiinsa.

Encountering the Past in Nature on lyhyt kokoelma ja monet sen luvut edustavat melko perinteistä ympäristöhistoriaa, joka on keskittynyt pääasiassa luontokäsitysten, luonnonsuojelun ja ihmisen taloudellisen toiminnan ympäristövaikutusten historiaan. Teos rakentuu pitkälle muutama johtavan ympäristöhistorioitsijan, kuten Donald Wors-

terin, metodologisille ja teoreettisille näkemyksille. Kirjoittajat eivät käsittele juuri lainkaan alan uusimpia virtauksia, kuten naistutkimuksen, rotukysymysten tai kaupunkihistorian yhdistämistä ympäristöhistoriaan. Toisaalta tämä perinteellisyys on myös kokoelman vahvuus. *Encountering the Past in Nature* on tiivis, luotettava ja helposti lähestyttävä johdanto ympäristöhistorian erityispiirteisiin, teoriaan ja metodologiaan ja soveltuu siten erinomaisesti kurssikirjaksi. Yhdysvalloissa teos tullaan todennäköisesti vastaanottamaan tervetulleena lisänä amerikkalaisten tähän asti lähes yksin hallitsemaan tutkimusalaan. Arvostetun yhdysvaltalaisen ympäristöhistorioitsijan, akateemikko Alfred W. Crosbyin suomalaista ympäristöhistoriaa ylistävä esipuhe toiminee hyvänä suosituksena sekä amerikkalaisille että suomalaisille lukijoille.

Pekka Hämäläinen